

U KOŘENŮ FILMOVÉ PÍSNIČKY

TEXT: JOSEF VLČEK

To neznáte Hadimršku, foto: Národní filmový archiv

Když zpěvák Al Jolson v roce 1927 zpíval svých šest písní v jednom z prvních zvukových filmů, netušil, že staví základ specifického filmového subžánru – hudebního filmu. Za necelých sto let vznikly desítky celovečerních snímků, filmových a později i televizních, kde písnička hrála důležitou, často i hlavní roli.

a Franze Arnolda *Pod dozorem věřitelů*. Hudbu – a to je důležitější – složil Jára Beneš (1897–1949), nepochybně největší prvorepublikový hitmaker. Beneš napsal hudbu k více než čtyřiceti filmům a *Hadimrška* patří k jeho nejúspěšnějším. Kromě titulní odrhovačky najdeme ve filmu další tehdejší šlágr *Růžové psaníčko* a foxtrot *Mě koupali co děcko v horké lázni*. Je samozřejmě otázkou, zda film se třemi písničkami můžeme považovat za hudební, možná je to spíš příklad později mnohokrát opakovaného postupu, kdy se skoro v každém filmu musela objevit jedna nebo dvě výrazné melodie, které děj osvěžily, posílily paralelní příběh nebo podtrhly atmosféru prostředí, ve kterém se příběh odehrával.

Hadimrška je zároveň typickým příkladem jednoho z formálních proudů předválečných filmových komedií. Do scénáře je narubováno několik osvědčených kabaretních scének, které měl Burian vyzkoušené ze svého divadla, a několik –

usilují o srdce mladé herečky, jsou nalepeny skeče a dialogy z Osvobozeného divadla – a v závěru, kdy se z obou „truhlíků“ stanou divadelní komici, vidíme dokonce tamní scénu. Film zpopularizoval písně *Ezop a brabenec*, *Nikdo nic nikdy nemá* a slavnou instrumentálku *Bugatti Step*.

Voskovec s Werichem natočili ještě tři další filmy, v nichž je méně skečů a více dramatického příběhu. Rok po *Pudru a benzinu* se objevila veselohra *Peníze nebo život s Pochodem stoprocentních mužů* a hlavně s jednou z největších českých klasik dvacátého století, s písní *Život je jen náhoda*, zpívanou ad hoc ženským vokálním kvartetem, mezi jehož členkami byly i Hana Vítová a Ljuba Hermanová. Ostatně, i obě následující politické satiry *Hej rup!* (1934) a *Svět patří nám* (1937) jsou postaveny na stejném principu dvou písní a instrumentálek.

Kdybychom měli najít první opravdu hudební film, pak by to měla být

Název filmu: <i>To neznáte Hadimršku</i>				Rok výroby: 1932	
Skladatel: Jára Beneš	Věre: <i>adela</i>	Název: <i>adela</i>	22. 24/1968		
Spisovatel textů: Mott-Vodicka	Věre: <i>adela</i>	Název: <i>adela</i>	22. 24/1968		
Nakladatel: Zdeněk Vlk	Věre: <i>adela</i>	Název: <i>adela</i>	22. 24/1968		
Výrobce: Elektro	Věre: <i>adela</i>	Název: <i>adela</i>	22. 24/1968		
Sestava hudební díla: 14. I. 19. 32.	Scenário: Václav Wasserman, J. Anders		22. 24/1968		
Sestava předloha: 19. a shledána správnou	Scenário: Václav Wasserman, J. Anders		22. 24/1968		
Poznámka: <i>Premiéra filmu 16. 10. 1932</i>	Scenário: Václav Wasserman, J. Anders		22. 24/1968		
Obnovená premiéra 12. 7. 1968	Scenário: Václav Wasserman, J. Anders		22. 24/1968		
délka 2575 m = 92 min	Scenário: Václav Wasserman, J. Anders		22. 24/1968		
Cedováno na: 1030 m / 16 mm	Scenário: Václav Wasserman, J. Anders		22. 24/1968		
Dne: 1. 19. Podmínky:	Scenário: Václav Wasserman, J. Anders		22. 24/1968		
Dne: 1. 19. Podmínky:	Scenário: Václav Wasserman, J. Anders		22. 24/1968		
Dne: 1. 19. Podmínky:	Scenário: Václav Wasserman, J. Anders		22. 24/1968		

Název filmu: <i>Pudr a benzin</i>				Rok výroby: 1932	
Skladatel: Jaroslav Ježek	Věre: <i>adela</i>	Název: <i>adela</i>	22. 24/1968		
Spisovatel textů: Voskovec a Werich	Věre: <i>adela</i>	Název: <i>adela</i>	22. 24/1968		
Nakladatel:	Věre: <i>adela</i>	Název: <i>adela</i>	22. 24/1968		
Výrobce:	Věre: <i>adela</i>	Název: <i>adela</i>	22. 24/1968		
Sestava hudební díla: 19.	Scenário:		22. 24/1968		
Sestava předloha: 19. a shledána správnou	Scenário:		22. 24/1968		
Poznámka: <i>Premiéra filmu 16. 10. 1932</i>	Scenário:		22. 24/1968		
délka 2575 m = 92 min	Scenário:		22. 24/1968		
Cedováno na: 1030 m / 16 mm	Scenário:		22. 24/1968		
Dne: 1. 19. Podmínky:	Scenário:		22. 24/1968		
Dne: 1. 19. Podmínky:	Scenário:		22. 24/1968		
Dne: 1. 19. Podmínky:	Scenário:		22. 24/1968		

Do Československa se film s hudebními prvky dostal už v roce 1930, a to rovnou vznešeným způsobem. V druhém českém zvukovém filmu *Fidlovačka* – na motivy tehdy skoro sto let staré stejnojmenné hry Josefa Kajetána Tyla – zpívá operní hvězda Otakar Mařák v roli slepého potulného zpěváka Mareše *Kde domov můj*.

Už o rok později se začínají objevovat další zárodky hudebních filmů. Většinou vznikají přetlumočením divadelních představení do filmové řeči. Komik Vlasta Burian měl obrovský úspěch s filmem *To neznáte Hadimršku*. Málo se ví, že základem filmu byla hra Ernesta Bacha

často neorganicky připojených – písniček. Při popularitě tehdejších veseloher byl film jedním z nejlepších způsobů, jak vytvořit hit čili šlágr, jak se tehdy říkalo.

KABARET A DIVADLO JDOU DO KINA

Druhým formálním postupem bylo mnohem důslednější přenesení prvků divadelního představení na filmové plátno. V roce 1931 jej reprezentoval film Voskovce a Wericha *Pudr a benzin* s hudbou Jaroslava Ježka. Na příběh nešikovného řidiče autobusu (Jiří Voskovec) a stejné pražského policajta (Jan Werich), kteří

potrhá komedie s Fandou Mrázkem a Slávkou Doležalovou *Pepina Rejholcová* z roku 1932. Má zvláštní původ – postavička svérázné venkovské dívčiny pochází z populárních komiksů Františka Voborského, otiskovaných od roku 1928 nejčastěji v Českém slově. Film se od nich liší především tím, že z dětské postavičky udělal venkovskou dívku, která jede za svým milým, zaměstnancem detektivní kanceláře, do Prahy a přitom zažívá ztřeštěná dobrodružství. Ne že by to byl dobrý film, v některých pasážích se dá mluvit přímo o amatérismu, intelektuální kritika ho označila za „dno české kinematografie“,

Foto: archiv OSA

ale obsahoval dlouhou řadu písní, z nichž mnohé zlidověly. Od prvního okamžiku je jasné, že film vznikl jednak jako exploatace už známé bizarní postavičky a zároveň jako nosič písní. Písníčky jsou v něm důležitější než děj. Asi nejznámější jsou dodnes *Pojď, holka, křídlovka zpívá*, *Uzlíček štěstí*, *Já mám holku novou*, *Pepku Rejholcovou* nebo *Černá čára*:

„Černá čára na zdi, bílá vedle ní, vždyť jsi nebyl první ani poslední, nebudu si přece s tebou kazit flek, černá čára, bílá čára, popsaná je zed.“

Texty byly přímo dílem Františka Voborského (1906–1984), který se později proslavil další filmovou „protestní“ písní

Chaloupky pod horami, hudbu obstarali zdatní profesionálové John Gollwell a Jaroslav Jankovec.

Popularita Pepiny Rejholcové byla tak obrovská, že se začaly dělat bonbony Pepinky, vyráběly se hračky, vystřihovánky a různé upomínkové předměty. V podstatě šlo pravděpodobně o první filmový merchandising v Československu.

Z hlediska vývoje českého hudebního filmu je důležitým

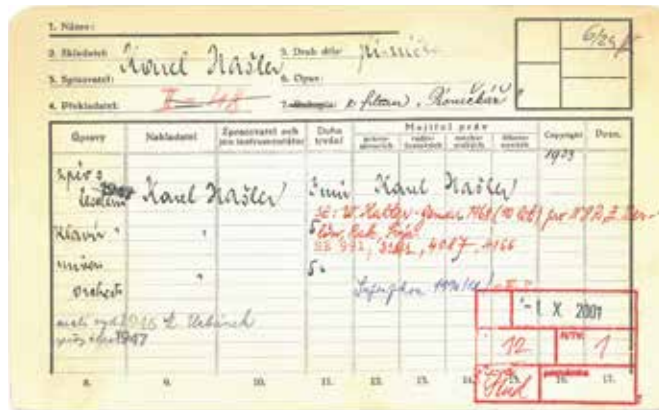
faktem, že podkladem k filmu byla jako mezistupeň mezi komiksem a filmovým zpracováním operetní verze *Pepiny* z roku 1929. Jak ještě později zjistíme, právě úspěšná lidová opereta byla v několika případech základem hudebních filmů.

Ještě předtím je ale nutno se zmínit o hudebním filmu *Písníčkář*, rovněž z roku 1932. S trochou nadsázky bychom tento film o vlasteneckém písníčkáři, který se jako fantom snaží písněmi bourat rakousko-uherskou monarchii, mohli označit za one man show Karla Hašlera, který ve snímku zazpívá osm písní, mezi nimiž jsou další dvě klíčové české písně, přežívající dodnes – *Svoboda je svoboda* a *Ta naše písníčka česká*.

KOUZLO FILMOVÉ OPERETY

Vraťme se k operetním předlohám. V roce 1935 měla v nuselském „Tyláčku“ ohromný úspěch opereta *Na tý louce zelený* s písněmi Jára Beneše. Úspěch byl tak velký, že ji Karel Lamač zfilmoval s plejádou tehdejších českých komiků a Járrou Kohoutem v hlavní roli. Příběh je poměrně zamotaný a podobný řadě dalších českých filmů, ale než statkářka Alena Skalická konečně dojde štěstí se svým vyvoleným, ve filmu se vyřádí Jára Kohout jako hajný Štětivec, který ze sebe sype jednu hlášku za druhou. Beneš měl tentokrát velmi šťastnou ruku a napsal do operety opravdové trháky, které film přežily o desítky let – *Já bych chtěl mít tvé foto* nebo *Venoušku*.

K této operetě se několikrát vrátila i poválečná česká divadla – existuje i výborný televizní záznam z představení v Hudebním divadle v Karlíně

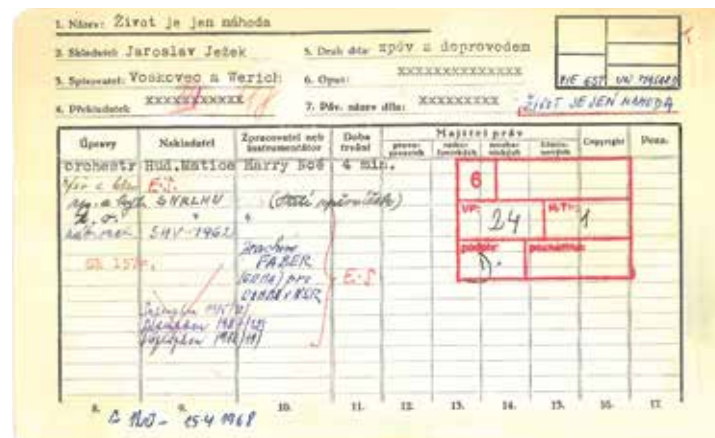
z roku 1972, kde Štětivce hraje (a improvizuje) Jaroslav Štercl. Je to jeden z nejlepších televizních záznamů operet, kterým se tehdejší Československá televize v té době intenzivně věnovala. Pravděpodobně poslední divadelní inscenace *Na tý louce zelený* s Josefem Aloisem Náhlavským v klíčové roli měla premiéru v roce 2011.

Ještě dva prvorepublikové filmy jsou pro další vývoj českého hudebního filmu důležité, i když hudební v pravém slova smyslu v podstatě nejsou. Oba jsou spojeny s Oldřichem Novým. Crazy komedie *Eva tropí hlouposti* (1939) podle románu

i zajímavou orchestrální hudbu, většinou v provedení R. A. Dvorského. Více však než hudebním vlivem inspiroval *Kristian* a herecký výkon Oldřicha Nového poválečné hudební parodie.

SOBĚ SE PÍSNÍČKOU SMÁT

S tou, kterou lze považovat za základní, vý-

Fan Vavřincové neobsahuje sice žádný velký dobový šlágr, ale hudba v ní obsažená signalizuje nástup jazzu, který hrál důležitou roli o pětadvacet let později, když v šedesátých letech vznikaly specificky jazzové hudební filmy. Autory hudebního doprovodu hereckého koncertu Nataši Gollové a Oldřicha Nového byli Kamil Běhounek (1916–1983) a Jiří Traxler (1912–2011), dvě esa tehdejšího českého jazzu.

Druhým významným filmem Oldřicha Nového, který se podepsal na dalším vývoji českého hudebního filmu, byl *Kristian* (později přejmenovaný na *Kristián*) z roku 1939. Typická konverzační komedie si hodně vzala z podobných amerických komedií, ale zachovala si specifickou českost. Obsahuje další z velkých českých šlágrů *Jen pro ten dnešní den* a pro úspěch této písně trochu zapadlou waltzovou romantiku *Nečekej, nečekej*, obě díla z dílny Slávy Emanuela Nováčka (1911–1979), dalšího z prvorepublikových hitmakerů. Barové scény obsahují

let ke kořenům českého hudebního filmu ukončíme. *Pytláková schovanka* aneb *Šlechtný milionář* měla premiéru 1. dubna 1949, tedy už po únorovém převratu, ale vznikala ještě v relativně svobodném tvůrčím prostředí. Byla pojata jako parodie na prvorepublikové a protektorátní filmy, vnímané po válce jako kýče. Znovu tu máme složitý děj, tentokrát se točící kolem jednadvacetileté dívky Elén, kvítka Krušných hor, jak sama o sobě zpívá, a milionáře Reného Skalského, který to po různých absurdních zápletkách dotáhne, totálně vyčerpán, až na autora operety *Srdce v deliriu*.

Elén v podání Hany Vítové je nadaná zpěvačka, která svádí těžký boj s nástrahami velkoměsta, a kdykoli se naskytne příležitost, zpívá frázovitě melodramatické písně s velkolepými, operetami inspirovanými melodiemi. Názvy říkají mnohé: *Ztratilo se štěstí někde na rozcestí*, *To láska přichází tak tiše*, *Já o lásce jsem rozkošný sen snila*, *Chci být tvou*, *Když do srdce chlad zavěje...*

Jejich skladatelem byl Julius Kalaš (1902–1967), člen populárního pěveckého sdružení Kocourkovští učitelé, které se v řadě filmů s chutí věnovalo různým parodiím. To je ostatně typickým rysem celého filmu. Je podivuhodné, že v něm hráli herci, kteří se podíleli na řadě filmů, které *Pytláková schovanka* parodovala.

Pytláková schovanka v novém režimu jen těžce bojovala o přežití. Režisér Martin Frič musel dokonce natočit na závěr snímku polopatické vysvětlení, že jde o humor a parodii. V šedesátých letech se ale stala jedním z inspirujících odrazových můstků, na které se dalo navazovat v parodické lince filmů *Limonádový Joe*, *Fantom Morisvillu*, *Kdo chce zabít Jessii?* nebo *Čtyři vraždy stačí, drahoušku*.

Ale to jsme se dostali příliš daleko. Před námi leží dvacet let české kinematografie, která si v nich přednostně kladla jiné úkoly. Ale pár zajímavých filmů intenzivně spojených s hudbou se i v té době našlo. Právě o nich bude řeč příště. ●

